

**PROBLEMS OF TEACHING UKRAINIAN
AS A FOREIGN LANGUAGE**

**ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНОЗЕМНОЇ**

Tatyana Klymenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-051-3-4>

Abstract. The subject of the study is the relationship between the methodology of teaching the Ukrainian language as a foreign language and phraseological material, which activates the various levels involved in mastering the linguistic base, namely motivation, memory, cognition and others.

The article deals with the problem of bilingualism in Ukraine, considers the problems of teaching foreign students the Ukrainian language in terms of partial bilingual everyday communication, suggests ways to solve these problems. The classification of modern strategies used in language learning is considered. We also considered the advantages of the communicative-cognitive approach to learning the Ukrainian language.

The research methodology consists of theoretical and practical principles of observation, recording and evaluation of activities in the system of teacher – students, taking into account the different conditions of linguistic and non-linguistic reality.

The purpose of the study is to clarify the peculiarities of the use of phraseological units in the framework of work with foreign students, taking into account the bilingual situation in some parts of Ukraine.

The article deals too with linguistic and methodological aspects of the study of phraseological units concerning with the work at the lessons of Russian as a foreign language. Phraseological units possess aesthetic value, so it is often included to the training material. The interpretation of them

---

¹ Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Translation and Linguistic Training of Foreigners, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

occurs on pretextual work level. The actual material of the article has about 50 different levels of language units, the selection of idioms was carried out in the presence of words with temporal meaning.

An idiom is a linear sequence, representing the aesthetic value thanks to the meaning hidden in it. Words, in idiomatic expressions, creating a special sense, come in a variety of relationships – synonymic, antonymic, of kind and type ones etc. Inside the words can occur shifts of meanings such as metaphorical, metonymic. The syntax structure of idioms can be different from a phrase to sentences with different punctuation. Learning understanding and practical usage of Russian phraseological units lead to the development of students not only objective semantic and associative evaluation of the various acts or objects, but also to the ability to implement the same idea through units of different levels of language and speech formulas, which are composed of elements with imagery.

The conclusion of the study. We have considered the classification of modern strategies used in the study of Ukrainian as a foreign language. The advantages of communicative-cognitive approach to learning the Ukrainian language are described. Practice shows that motivation and mnemonic techniques are important in learning. The phraseological layer of vocabulary is a very important culturological factor in the process of learning a foreign language. We can see further prospects of our research in a detailed consideration of all the tools of communicative-cognitive approach to the study of language as a foreign language.

1. Вступ

У статті в загальному вигляді розглянуто проблеми, пов'язані з навчанням українській мові студентів-іноземців. Актуальність роботи зумовлена невеликою кількістю досліджень у сфері лінгвометодичного аспекту вивчення фразеологічних одиниць відносно роботи на заняттях з української мови як іноземної. У статті зроблено лінгвометодичний опис фразеологічних одиниць із загальним значенням «Час». Проаналізовано ідіоми з точки зору лінгводидактичної цінності, стосовно занять з української мови як іноземної.

Методологія дослідження складається з теоретичних та практичних принципів спостереження, фіксації та оцінки діяльності в системі

викладач – студенти з урахуванням різних умов лінгвістичної та позалінгвістичної реальності.

Метою дослідження є з'ясування особливостей використання фразеологічних одиниць у межах роботи зі студентами-іноземцями з урахуванням білінгвальної ситуації в деяких областях України.

Досягнення цієї мети передбачає постановку та **вирішення наступних завдань**:

– Дати різнобічну характеристику ідіом з тимчасовим значенням, класифікувати його.

– На прикладі дотекстового рівня роботи в навчальній групі показати способи закріплення фразеологічних одиниць у пам'яті студентів.

– Звернути увагу на граматичні теми, що викликають труднощі в іноземній аудиторії, а саме: способи реалізації парадигми дієслів із різним значенням, у тому числі дієслів руху в складі ідіом, уживання видів дієслова у складі фразеологізмів.

У деяких областях України білінгвальна ситуація досить актуальна, коли в умовах офіційного спілкування використовується одна мова, а в умовах особистого повсякденного спілкування – інша. Таким чином порушується принцип занурення в середу мови, яка вивчається, і в самому навчанні виникає низка факторів, котрі треба враховувати. Одним з пунктів, які допомагають вирішити проблеми з зануренням у культурологічну середу мови, яка вивчається, є використання в навчанні різних сталих паремій і фразеологічних одиниць. Про співвідношення мови та культури, про прояви культури в мові, про компаративні співвідношення фразеологічних елементів різних мов написано багато цікавих робіт сучасних дослідників і класиків досліджень подібної тематики. Наприклад: Ш. Баллі, О. Шахматов, О. Потєбня, Ф. Буслаєв, І. А. Бодуен де Куртене, Ф. Фортунатов, О. Щєрба, В. Мокієнко, С. Денисенко, В. Виноградов, О. Смирницький, М. Шанський, О. Ахманова, О. Кунін, І. Арнольд, Ю. Прадід, М. Алефіренко, М. Яцьків та інші дослідники. Про актуалізацію когнітивних властивостей в межах дослідження ідіом: Л. Басова, К. Волошина, Т. Полиця, Ж. Краснобаєва-Чорна, М. Скаб, Т. Рудюк, Г. Малиновська та інші дослідники. Фразеологічні одиниці потрібні для кращого засвоєння та запам'ятовування різнорівневих одиниць мови, тому що мають яскраві образні й культурні значення та відтінки.

2. Витоки двомовності в Україні

Проблема білінгвізму висвітлюється в роботах сучасних істориків і соціологів Л. Панасюка, М. Сігуан, У. Маккі. Білінгвізм в Україні впливає на процес навчання українській мові студентів-іноземців і викликає певні складнощі, тому що деякі області є, по суті, російськомовним середовищем. Однак існують і шляхи вирішення даної проблеми, які ми бачимо в застосуванні сучасних стратегій і підходів. Одним з таких підходів є комунікативно-когнітивний підхід, метою якого є формування у студентів комунікативно-когнітивної компетенції. Комунікативна парадигма наукового знання описана в роботах Є. Пасова; когнітивну парадигму досліджують такі вчені, як О. Кубрякова, В. Демьянков. Новизна роботи полягає в пошуку оптимальних підходів до навчання студентів-іноземців українській мові в умовах області, де близько 70% населення є російськомовним.

Білінгвізмом називається здатність індивіда чи групи користуватися двома мовами. Здатність групи користуватися двома мовами називають масовим, соціальним, тотальним білінгвізмом. Між масовим і індивідуальним білінгвізмом існує кількісна різниця. Якщо індивідуальний білінгвізм спостерігається в окремої людини, то масовий білінгвізм визначається як «тип білінгвізму, при якому значна частина населення даного державно-адміністративного утворення є двомовною. Як правило, білінгвізм, один із компонентів якого представлений державною мовою, є найбільш масовим у відповідній країні» [14]. Проблема масового білінгвізму існує в Україні в східних і південних областях, що склалося історично. Це АР Крим, Донецька область, Луганська область, Одеська область, Запорізька область, Харківська область, Дніпропетровська область, Миколаївська область.

Дослідник Л. Панасюк вважає, що витоки проблеми масового білінгвізму в Україні знаходяться в основі мовної відмінності між містом і селом, яка викликана особливостями історичного розвитку міської та провінційної місцевостей України в складі різних держав: Річ Посполита, Польща, Російська та Австро-Угорська імперії та Радянський Союз. Дослідник відзначає, що формування білінгвізму безпосередньо пов'язано з економічними, культурними, освітніми, міграційними умовами тих держав, до складу яких входили українські землі. Одним з факторів він називає міграційні потоки населення в південних і східних областях Укра-

їни на початку ХХ століття, коли кількість корінного населення зменшилася, а приплив російськомовного населення збільшився. Таким чином, національна мова поширювалася неоднорідно. Міста залишалися російськомовними, в силу того, що мова науки, освіти, культури, медицини, економіки була російською; села ж залишалися україномовними.

У Дніпропетровській області приблизно дві третини населення в повсякденному житті використовує російську мову, тому російська мова зустрічається повсюди, на відміну від української мови (які окремі студенти чують тільки на заняттях). Відсутність «середовища» ускладнює вивчення української мови, який на тлі проблем білінгвізму сприймається студентами-іноземцями як маловикористовувана мова. Такий стан речей ускладнює вироблення системи мовних знань, умінь і навичок, і уповільнює процес формування цілого ряду компетенцій – стратегічної, дискурсивної, соціальної та інших. Проблема білінгвізму породжує ряд негативних для засвоєння та застосування української мови чинників, як, наприклад, у студентів є бажання вступати в комунікативні відносини, але немає можливості застосовувати в повсякденному житті різні типи дискурсу та відпрацьовувати вміння застосовувати їх у різних ситуаціях; немає можливості компенсувати в певних умовах недолік лінгвістичних знань за рахунок «живого» спілкування. Проблема білінгвізму є також причиною низької мотивації, тому що студентам, які в достатній мірі володіють російською мовою, немає необхідності говорити по-українськи поза ВНЗ.

Російська та українська мови – це дві окремі мови, які відносяться до слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Генетично ці мови є спорідненими, що проявляється в схожості різних мовних рівнів. В силу цього деякі студенти-іноземці вважають, що гарне знання російської мови й зовнішня схожість мов дає можливість швидко вивчити українську мову, не докладаючи особливих зусиль. Це вірно в тому випадку, коли студент-іноземець знаходиться, навіть в побутових умовах, повністю середовищі мови, що вивчається. На практиці такі недбайливі студенти скорочують перебування на заняттях і самостійні щоденні заняття з виконання письмових домашніх завдань. Ще однією проблемою при вивченні української мови є неоднаковий початковий рівень володіння російською мовою, різний вік, відсутність підручників, які враховують різну професійну спрямованість. Також існує низка проблем при навчанні онлайн.

Рішення даних проблем ми бачимо в розширенні поля української мови, яке використовується студентами-іноземцями відносно професійних і когнітивних запитів, а також у використанні сучасних стратегій та технологій при навчанні.

3. Методики та стратегії вивчення української мови як іноземної

На даному етапі розвитку методик навчання мовам все частіше використовуються різні стратегії, які представляють собою свідому розумову діяльність, і спрямовані на досягнення необхідного рівня володіння мовою.

Дослідник Д. Рубін виділяє стратегії навчання мови або стратегії навчання, і стратегії використання мови або комунікативні стратегії, соціальні стратегії і емоційні. Стратегії навчання включають у себе когнітивні стратегії – запам'ятовування та маніпулювання структурами вивчається, та метакогнітивні – управління, спостереження, планування, виявлення пріоритетів, постановка цілей і самоконтроль. В цілому стратегії навчання застосовуються при базовій підготовці.

Комунікативні стратегії спрямовані на участь у акті комунікації, в розумінні співрозмовника. До емоційних стратегій відноситься спостереження за емоційними реакціями студентів при навчанні, зниження рівня занепокоєння. Соціальні стратегії спрямовані на підвищення мотивації до вивчення мови, на співпрацю та роботу в команді, прагнення спілкуватися з носіями мови. Основне завдання комунікативних, емоційних і соціальних стратегій полягає в тому, щоб зробити розглянутий мовної матеріал затребуваним.

Дослідник А. Плігін пропонує іншу класифікацію стратегій, групує їх за різними ознаками: галузь людської діяльності, специфічність елементів стратегії, ефективність, кількість суб'єктів діяльності, деталізація задіяних елементів людського досвіду.

У сучасних методиках навчання мові названі стратегії використовуються для розвитку комунікативних (мовних) і когнітивних (розумових) компетенцій студентів. Досить популярним є комунікативно-когнітивний підхід до процесу навчання мови.

Комунікативно-когнітивний підхід передбачає особистісно-орієнтоване навчання, індивідуалізовані методи, прийоми, техніки та стратегії

навчання. Комунікативно-когнітивна компетенція апелює до комунікативної та когнітивної парадигм наукового знання. Комунікативна компетенція спрямована на оволодіння мовною діяльністю, а сам процес навчання заснований на моделюванні основних принципів спілкування, до яких, на думку Є. Пассова, відносяться: особистісний характер комунікативної діяльності суб'єкта спілкування; взаємини і взаємодія мовних партнерів; ситуації як форми функціонування спілкування; змістовна основа процесу спілкування; система мовних засобів, засвоєння яких забезпечило б комунікативну діяльність в ситуаціях спілкування; функціональний характер мовних засобів; евристичність навчання [10].

Когнітивна компетенція пов'язана з кагніцією. Існує безліч визначень поняття когніція. Так, В. Дем'янков визначає її як «предзнання», різновид розумових операцій, які обслуговують сприйняття (зокрема, обробку) і продукування як знань, так і мовних виразів для цих знань» [3, р. 9]. Дослідник розрізняє когніцію – інтуїтивний процес і пізнання – сферу розуму.

О. Кубрякова відносить до когніції «просте спостереження за навколишнім і переробку інформації, що надходить до людини або ззовні, або вже реінтерпретіруємої людиною» [6, р. 53].

Формування когнітивних навичок передбачає наступні стадії:

- 1) початкову, або когнітивну стадію (має місце усвідомлення та розуміння мовленнєвого-розумового завдання);
- 2) проміжну, або асоціативну стадію (використовуються прийоми, що забезпечують швидкість здійснення мовленнєвої дії);
- 3) найвищу, або незалежну стадію (автоматизуються правильні відповіді, підвищується швидкість і безпомилковість виконання дій) [5, с. 86].

Навчання мові в рамках комунікативно-когнітивного підходу передбачає формування у студентів лінгвістичного простору, пов'язаного з розвитком мовної особистості та структуруванням картини світу, що досягається в процесі розв'язання мовних і мовленнєвих проблемних завдань. Мова – це форма існування думки, а мовлення – засіб передачі думки. Сам підхід комунікативно-когнітивного напрямку до викладання мови передбачає розвиток мовленнєво-розумової діяльності студентів.

Мислення не існує поза мовою і являє собою «соціально обумовлений, нерозривно пов'язаний з мовленням психічний процес пошуку і відкриття істотно нового, опосередкованого й узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу» [8]. Виходячи з визна-

чення можна сказати, що мислення володіє такими важливими функціями як пізнавальна (відображення світу та самовідображення), яка нерозривно пов'язана з мовною (комунікативна). Комунікативно-когнітивний підхід враховує ці функції мислення: в процесі пізнавальної діяльності студенти дізнаються нову інформацію і за допомогою різних завдань засвоюють її; для розвитку комунікативної діяльності студенти вирішують мовні завдання, розвиваючи монологічні, діалогічні здатності. У процесі розвитку комунікативної діяльності задіяна також і пізнавальна функція мислення, тому що одночасно обдумується підбір лексичних одиниць і граматичних конструкцій.

4. Мотивація і мнемонічні техніки

Ми розглянемо основні фактори, що впливають на мотивацію та опишемо різні мнемонічні техніки.

При роботі з групою студентів-іноземців рідко можна побачити однорідність здібностей і знань, це навіть не пов'язано з національною належністю та рідною мовою, скоріше з мотивацією і працездатністю студентів у процесі навчання. Засвоєння, а в подальшому застосування матеріалу в повсякденному житті багато в чому залежить від того, який обсяг матеріалу студент запам'ятає.

Робота пам'яті пов'язана з роботою наших шести органів відчуттів: зір, слух, смак, нюх, дотик, робота вестибулярного апарату. Деякі дослідники стверджують, що ми можемо запам'ятати слово, якщо зустрінемо його шість разів у різних контекстах. За часом збереження інформації виділяють оперативну, короткотермінову і довготермінову пам'ять. Згідно теорії американського психолога Джорджа Міллера пам'ять людини може утримувати одночасно 7 ± 2 інформації впродовж 30 секунд. За способом запам'ятовування пам'ять розподіляється на активну та пасивну. Активне запам'ятовування спрацьовує кожного разу, коли людина намагається усвідомлено запам'ятати факти реальності.

У випадках, коли запам'ятовування є керованим процесом, психологи стверджують, що через два тижні в пам'яті залишається:

- 90% того, що ми обговорюємо та робимо;
- 70% того, що ми обговорюємо;
- 50% того, що ми чуємо та бачимо;
- 30% того, що ми бачимо;

20% того, що ми чуємо;

10% того, що ми читаємо.

Запам'ятовування розподіляється на етапи, такі як винесення змістовних одиниць, структурування та повторення. Міцність запам'ятовування багато в чому залежить від повторення. За даними досліджень, без повторення в перший день збереглося в пам'яті 74%; через 3-4 дні – 66%; через 1 місяць – 58%; через 6 місяців – 38%. При повторенні в перший день утрималося в пам'яті 88%; через 3-4 дні – 84%; через 1 місяць – 70%; через 6 місяців – 60%.

Викладач має змогу керувати всіма трьома етапами. Студенти повинні також самостійно повторювати матеріал за допомогою домашніх завдань, у яких врахований рівень вивчення мови.

Повторення займає важливу роль у процесі навчання разом з використанням мнемонічних технік. Таким чином запам'ятовування перетворюється на керований і більш результативний процес, в якому задіяна активна довготермінова пам'ять, тим самим використання різних матеріалів доводиться до автоматизму.

Одним з підходів до кращого запам'ятовування матеріалу є використання мнемонічних технік. «Мнемоніка (грец. Μνημονικά – мистецтво запам'ятовування) – це сукупність різних прийомів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій – візуальних або словесних». На відміну від сприйняття, мислення та інших психічних процесів пам'ять спрямована на відображення уявлень про навколишній світ. З точки зору психології структуру пам'яті поділяють на чотири основні мнемонічні процеси: запам'ятовування, збереження, відтворення і забування.

Ефективність запам'ятовування залежить від мотивації – однієї з найбільш важливих складових процесу навчання. На формування позитивного мотиву до навчання впливають такі чинники:

- «– усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;
- усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань;
- емоційна форма викладання навчального матеріалу;
- показ «перспективних ліній» в розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;

– наявність допитливості та «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі» [4, р. 266].

Слабкою мотивацією є необхідність запам'ятовування матеріалу для відповіді на занятті або на іспиті – матеріал швидко забувається.

Ще одним фактором, що формує мотивацію, є особистісні відмінності студентів: потреба в знаннях, допитливість, прагнення пізнавати нове, або, навпаки, лінь, пасивність, небажання робити зусилля над собою. Однак застосовуючи мнемонічні техніки, можна домогтися гарних результатів також у студентів зі слабкою мотивацією.

Дослідник В. Шадриков визначив наступний склад мнемонічних дій:

«а) угруповання – розподіл матеріалу на групи по будь-яких підстав (змістом, асоціаціям і т. ін.);

б) виділення опорних пунктів – фіксація будь-якого короткого пункту, що служить опорою ширшого змісту (тези, назву, питання, образи викладається в тексті, приклади і т. д.);

в) план – сукупність опорних пунктів;

г) класифікація – розподіл будь-яких предметів, явищ, понять по класах, групах на основі загальних ознак;

г) структурування – встановлення взаємного розташування частин, що складають ціле;

д) схематизація – зображення або опис основних рис;

е) аналогія – встановлення подібності, подоби в певних відносинах предметів, явищ, понять;

ж) мнемотехнічні прийоми – готові способи запам'ятовування;

з) перекодування – вербалізація, або промовляння, подання інформації в образній формі;

і) добування і привнесення нового – використання вербальних посередників, об'єднання і привнесення чогось по ситуативних ознаках, розподіл по місцях;

й) серійна організація матеріалу – встановлення або побудова різних послідовностей (розподіл за обсягом, часом, впорядкуванням у просторі);

к) асоціації – встановлення зв'язків за подібністю, суміжності або протилежності;

л) повторення – свідомо контрольовані й неконтрольовані процеси відтворення матеріалу» [16].

Існує також ряд психофізіологічних елементів, які, на перший погляд здаються незначними, але їх слід враховувати для досягнення результату в навчанні:

1. Робити акцент на уважність: для фіксації нової інформації в пам'яті потрібно близько восьми секунд посиленої уваги, якщо студенти відволікаються або втомилися, потрібно переключити їхню увагу та пізніше повернутися до матеріалу.

2. Задіяти якомога більше органів почуттів: можна асоціювати інформацію з кольором, запахом і смаком, однак у різних людей органи чуття розвинені неоднорідне.

3. Співвідносити нову інформацію з тим, що вже відомо: вже відому частину матеріалу необхідно попередньо повторити.

4. Запам'ятовування складного матеріалу здійснюється краще, якщо розбити його на дрібні частини і в першу чергу зосередити увагу на основних поняттях, а окремі деталі відпрацьовувати одночасно з повторенням основних понять.

5. Періодичне повторення того, що вже відомо: один із основних елементів.

Наведемо приклади деяких мнемонічних технік.

1. Асоціативний ряд.

Робити асоціативну прив'язку до понять, звуків, слів.

2. Візуальний образ.

Асоціюйте візуальний образ зі словом або ім'ям, щоб запам'ятати їх краще.

3. Акровірш (або речення).

Придумайте речення, в якому перша буква кожного слова є частиною або ініціалом того, що вам потрібно запам'ятати.

4. Рими й алітерація.

Рими й алітерації (повторення звуку або складу), та жарти – хороший спосіб запам'ятати менш цікаві факти.

5. Фрагментація.

Великий обсяг інформації розбивається на менші фрагменти, які легше запам'ятати.

Для максимального результату в засвоєнні учбового матеріалу велику роль відіграє мотивація та застосування мнемонічних технік, при цьому слід враховувати індивідуальні психофізіологічні чинники студентів.

5. Застосування фразеологічних одиниць у навчанні

Рамки статті передбачають певний обсяг матеріалу, тому в даній статті ми розглянемо частину лінгвометодичного опису фразеологічних одиниць, що є актуальним через невелику кількість літератури по даній тематиці. Роботу в даному напрямку ведуть сучасні дослідники М. Вереїтінова, О. Макарова, Н. Петрова, М. Шанський, І. Успенський, В. Зімін та інші.

Концепція В. Маслової про співвідношення мови та культури зводиться до наступного: культура живе та розвивається в словесній оболонці; мова може обслуговувати культуру, але не визначає її; кожен носій мови одночасно є і носієм культури, тому мовні знаки набувають здатність виконувати функцію знаків культури та тим самим служать засобом представлення основних установок культури. Саме тому мова здатна відображати культурно-національну ментальність його носіїв.

Культурні конотації в мові, на думку різних дослідників, слід шукати, використовуючи різні сучасні методи лінгвістичних досліджень в когнітивній лінгвістиці, фреймовій семантиці, логічному аналізі мови, семіотики. Дослідник Н. Брагіна, яка розглядає одиниці фразеологічного рівня, бачить культурний компонент у мові у вигляді культурно маркованих слів, таких, як метафора, фразеологічні одиниці. Д. Добровольський, який розглядав ідіоматичні вирази, знаходить прояви культури в семантиці мовних одиниць, складових такі неперекладні мовні звороти.

Один і той же зміст можна передати за допомогою різних мовних одиниць однієї мови, що відрізняються стилістичними і змістовними конотаціями, які є національно маркованими, що призводить до появи тексту, що передає специфічні риси, властиві національній картині світу.

У сучасній лінгвістиці статус прислів'їв викликає дискусії. Тут думки дослідників розділяються на декілька частин. Одні відзначають фразеологічну природу прислів'їв (О. Діброва, М. Шанський), яку виражено в основних критеріях фразеологічності, таких, як експресивність, стійкість, відтворюваність і роздільноформленість. Друга група науковців є прихильниками семантико-граматичного або синтаксичного підходу в розумінні прислів'їв (А. Молотков, В. Жуков); фразеологізм як одиниця синтаксису володіє наступним набором функцій: смисловою та інтонаційною завершеністю, предикативністю, комунікативністю.

Як справедливо зазначає дослідник Т. Бондаренко, прислів'я як одиниця словника (віртуальний знак) наділена лише потенційними ознаками, так, наприклад, її комунікативна функція активізується тільки в мовленні. Якщо розглядати мову з точки зору семіотики, то її одиницями (мовленневими знаками) є фрази і речення, одиницями мови є слова і словосполучення, мова та мовлення співвідносяться при цьому як віртуальне й актуалізується, як кодифіковане, загальне та як некодифіковане, індивідуальне.

З боку семіотики питання про статус прислів'я як фраземи полягає в тому, чи є вона цілісним знаком. Що стосується загального значення прислів'я, то воно складається зі значень, що в нього входять. Як особлива семантична категорія фразеології фразеологічний значення являє собою складне семантичне ціле, що об'єднує кілька аспектів: денотативний (обсяг поняття), сигніфікативний (зміст поняття), структурний, коннотативний (стилістичний) і соціальний аспекти.

Ідіоми з темпоральним значенням є в кожній міжнародній мові, бо «Час» – універсальне поняття для людей різних націй (англ.: «*Lost time is never found again*»; укр.: «*Часу не повернеш*»; рос.: «*Времени не воротишь*»; итал.: «*Le ore non tornano indietro*»; исп.: «*El tiempo no se puede devolver*» и др.). Також науковий інтерес викликають дослідження в рамках різних тематичних груп, утворень різного семантичного обсягу – лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, концепти та ін.

До кінця 90-х років ХХ століття в методиці викладання російської мови як іноземної використовували численні методи викладання, що ґрунтуються на різних розділах мовознавства. У сучасному стані розвитку методика викладання як наука пов'язана не тільки з лінгвістикою, але й із психолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, психологією та іншими науками; й із різними методами: свідомо-порівняльний, прямий, змішаний, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, граматико-перекладний, свідомо-практичний, комунікативний. Це дозволяє використовувати всілякі принципи навчання, які значно підвищують якість занять. Також дозволяє працювати в «неоднорідних групах» зі студентами різної національної належності, ментальності, темпераменту, з особистісними і психофізіологічними особливостями, такими як пам'ять, мислення, мова, рівень сприйняття, загальний розвиток, вік та інші.

Якщо розглядати методику викладання як міждисциплінарну науку, то звернення до комунікативного, когнітивного, мовного, прагматичного аспектів не тільки лінгвістики, а й інших наук дозволяє розширити рамки вивчення граматики української мови, а саме гнучко зміщувати акценти від слова до тексту і від тексту до слова в тих випадках, коли необхідні різнорівневі завдання для студентів з різними можливостями. З іншого боку процес навчання виходить за рамки структурних особливостей навчального процесу, і включає в себе психологічні закономірності оволодіння мовою, такі як мотивація навчання, комунікативні потреби, набір стратегій і тактик користування мовою в процесі мовлення, мнемонічні техніки.

Одні дослідники стверджують, що рівень мотивації зростає пропорційно успіхам у вивченні мови, інші – що формування мотивації пов'язане з причинами, такими як мета вивчення мови, умови життя, вік і особисті обставини. З точки зору психології мотивація є процесом і має низку особливостей. Дослідник Є. Ільїн вважає, що мотивація може бути «позитивною та негативною, внутрішньо організованою та зовнішньо організованою. Процес формування мотивації має п'ять стадій (виникнення й усвідомлення спонукання, прийняття мотиву, реалізація мотиву, формування програми дій, центри підкріплення мотивації)» [11, р. 71–73].

Мотивація також має індивідуальну спрямованість і може збігатися з мотивацією інших людей (у нашому випадку інших студентів). Викладач може впливати на останні три стадії формування мотивації протягом курсу навчання, а при великому досвіді та відповідних обставинах і на перші дві стадії, які при накладенні на ситуацію навчання передують їй.

Робота з матеріалами, що представляють естетичну цінність, є одним із факторів, що викликають інтерес і відповідно підвищують рівень мотивації. До ідіом відносяться прислів'я, приказки, крилаті вирази, фразеологізми, які втілюють явища духовної або матеріальної національної культури. В енциклопедичній літературі «ідіома -и; ж. [гр. *idíōta* – своєрідне вираз від *idios* – особливий, окремий] *Лінгва*. Стійке словосполучення, мовний зворот, вислів, значення якого не складається з значень складових його слів; фразеологізм. Ідіоми народного мовлення. *Тупова і.* » [2, р. 375].

6. Фразеологізми з темпоральним значенням

Слова із загальним значення «Час» входять в семантичну структуру ідіом. Їх класифікація проводилася в залежності від того, на які лексичні чи граматичні елементи спирається фразеологічна одиниця.

1. Вираз має констатуючий розповідний характер без оціночних характеристик: *«Всьому свій час»*; *«Будь-якої комедії, як і будь-якої пісні, – свій час і своя пора»*; *«Хвилина годину береже»*; *«День та ніч – доба геть»*; *«Іде день – не прив'яжеш за тин»*; *«На годину відстанеш, за день не наздоженеш»*; *«Яка ніч не довга, а світанок буде»*; *«День хвалиться ввечері»*. У деяких висловах є слова з метонімічним перенесенням у значенні: *«Щасливі годин не спостерігають»*; *«Обіцянки-цяцянки»*.

2. Фразеологізми зі значенням «час і дію (рух)»: *«Час не чекає»*; *«Відняти час»*; *«Змагатися з часом»*; *«Втекти від часу»*; *«Втрачати час»*.

Поєднання слів з тимчасовим значенням і дієслів руху: *«Час летить»*; *«Час пролетів»*; *«Час прийшов»*; *«Час минув»*; *«Час прийде»*; *«Час іде»*; *«Час прийшов»*; *«Час підходить»*; *«Годинник ходить»*.

Фразеологізм *«Провести час»* має кілька значень, в залежності від контексту набуває одне, наприклад: *«Добре провести час»* (дієслово провести має значення «пробути, прожити якийсь час»), або обдурити його (дієслово провести в значенні «обдурити»).

3. Значення спирається на традиційні антоніми довгий – короткий, легкий – важкий: *«Не тим година дорога, що довга, а тим, що коротка»*; *«День довгий, а вік короткий»*; *«Рік легкий, але час важкий»*.

4. Значення спирається на ситуативне значення слів, виражене специфічними протиставленнями, які не збігаються з традиційною мовної кодифікацією антонімів: *«Справі час, а потісі година»*; *«Годину, яка пройшла, роком не наженеш»*; *«Століття прожити – не поле перейти»*.

5. Значення ідіоми спирається на ідеографічні синоніми: *«Упустили хвилину – втратили годину»*.

6. В ідіоми час обчислюється як гроші та асоціюється з ними: *«Час – гроші»*; *«Знай хвилинам ціну, секундам рахунок»*; *«Гроші пропали – наживеш, час пропав – не повернеш»*; *«Витрачати час»*.

7. Абстрактне сприйняття часу: *«Краще пізно, ніж ніколи»*.

8. Час асоціюється з механізмом, що вимірює час, зі звуками, які видає механізм: «*Закінчився завод*»; «*Відбити останній такт*». Тимчасове значення виражається окказіональним дієсловом відтікати (в значенні «щось закінчилося»): «*Відтікав своє*».

На уроках української мови, як іноземної, ідіоми часто входять до складу текстів, тому інтерпретація семантики фразеологічних одиниць відбувається на дотекстовому рівні заняття. Якщо студенти володіють англійською мовою, можна використовувати порівняльний метод, попередньо підшукати одиницю англійської мови з тим же значенням. Наприклад: «*Час не чекає*» – «*Time and tide wait no man*» [1, р. 19] (Дослівно: «*Час і прилив нікого не чекають*»). В цьому випадку підбір еквівалента не тільки допомагає точніше зрозуміти семантику фразеологічного обороту, різні його конотації, але й розширити асоціативне сприйняття ідіоми нерідною мовою.

Якщо навчальна група складається зі студентів різної національно-мовної належності, то пояснення значення ідіоми починається з тлумачення прямого значення кожного слова, що входить в ідіому. Далі відбувається виділення опорних слів і словосполучень з переносним значенням, і тлумачення цього значення за допомогою синонімічних засобів. Якщо ж перед нами фразеологізм, то його значення пояснюється за допомогою вже зрозумілих студентам мовних засобів. Наприклад, при поясненні фрази «*Час минає*» наводяться інші приклади з дієсловами руху, значення яких студенти вже добре розуміють (дощ іде, сніг іде, поїзд іде і ін.). Інший приклад: фраза «*Відбити останній такт*» має значення «завершити що-небудь» і пояснюється за допомогою слів і ситуацій, які студенти добре знають. Наприклад: «*Навчання відіб'є останній такт тільки в липні*» та ін.

Ідіома – це лінійна послідовність, яка виявляє естетичну цінність завдяки прихованому в ній змісту. В ідіоматичних виразах слова створюють особливе значення, і вступають у різні відносини – синонімічні, антонімічні, родовидові та ін. У середині слів можуть відбуватися перенесення значення – метафоричний, метонімічний. Синтаксична структура ідіом різна: від словосполучення до речення з різною пунктуацією. Навчання розумінню та практичному використанню фразеологічних одиниць призводить до розвитку у студентів не тільки об'єктивної семантичної та асоціативної оцінки різних дій або об'єктів, але

й уміння реалізувати одну й ту ж думку за допомогою різнорівневих мовних одиниць і мовних формул, в складі яких є елементи, які мають образність.

7. Висновки

1. У статті розглянуто витоки проблеми білінгвізму в Україні, яка склалася історично, завдяки чому ми маємо ситуацію часткової білінгвальної повсякденної комунікації в деяких областях України. З цим фактом пов'язаний сектор проблем у навчанні українській мові іноземних студентів. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем.

2. Розглянуто класифікацію сучасних стратегій, які застосовуються при вивченні української мови, як іноземної.

3. Розглянуто й описано переваги комунікативно-когнітивного підходу до вивчення української мови.

4. Мотивація є одним з найважливіших понять у навчанні. Практика показує, що студенти з високим рівнем мотивації наприкінці навчального року знають українську мову найкраще. Структура мотивації нескладна і враховує загальнолюдські потреби.

5. Фразеологізми мають культурологічну та естетичну цінність, тому часто входять до складу навчального матеріалу. Тлумачення їх значень відбувається на дотекстовому рівні роботи. Фактичний матеріал нараховує близько 50 різнорівневих мовних одиниць із темпоральним значенням.

Подальші **перспективи дослідження** лежать в детальному розгляді всього інструментарію комунікативно-когнітивного підходу до вивчення мови як іноземної, а також у детальному лінгвометодичному описі ідіом із різними значеннями відносно занять з української мови як іноземної для студентів підготовчого відділення.

Список літератури:

1. Бодрова Ю. В. (2007). Русские пословицы и поговорки и их английские аналоги. Москва : АСТ, Санкт-Петербург : Сова: 159.

2. Большой толковый словарь русского языка (2006) [под ред. С. А. Кузнецова]. Санкт-Петербург : «Норинт»: 1536.

3. Демьянков В. З. (2005). Когниция и понимание текста. Вопросы когнитивной лингвистики. Москва : Институт языкознания. Тамбов : Тамбовский гос. университет им. Г. Р. Державина. № 3: 5–10. URL: <http://www.infolex.ru/CogTeD.html>

4. Ильин Е. П. (2008). Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питера: 512.
5. Когнитивная психология (2003). Х. Гейвин. Санкт-Петербург : Питер: 272.
6. Краткий словарь когнитивных терминов (1996). Москва : Филол. фак-т МГУ им. М. В. Ломоносова: 468.
7. Кубрякова Е. С. (2004). Язык и знание: На пути получения знаний о языке. Москва : Языки славянской культуры: 560.
8. Мышление. Общая характеристика мышления. URL: http://psinovo.ru/referati_po_psichologii_i_pedagogike/mishlenie_obschaya_charakteristika_mishleniya.html
9. Панасюк Л. В. (2013). К истокам билингвизма в Украине: противостояние украинского села и метрополийного города в Российской империи. *Молодой ученый*, 8: 307-314. URL: <http://www.moluch.ru/archive/55/7486/>
10. Пассов Е. И. (1991). Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва : Просвещение: 222.
11. Плигин А. А. (2003). Личностно ориентированное образование: история и практика : монография. Москва : КСП+: 432. URL: <http://referati.me/pedagogika-obschaya/lichnostno-orientirovannoe-obrazovanie.html>
12. Пословицы и поговорки о времени. URL: <http://sbornik-mudrosti.ru>
13. Сигуан М., Макки У. (1990). Образование и двуязычие. Москва : Педагогика: 184.
14. Словарь социолингвистических терминов. URL: <http://sociolinguistics.academic.ru>
15. Термин «Идиома» по словарям. URL: <http://enc-dic.com/word/i/Idioma-3738.html>
16. Шадриков В. Д. (2007). Ментальное развитие человека. Москва : Аспект Пресс: 284. URL: http://www.koob.ru/shadrikov_v_d/

References:

1. Bodrova Yu. V. (2007). *Russkie posloviцы i pogovorki i ikh angliyskie analogi* [Russian proverbs and sayings and their English counterparts]. Moscow: AST, Sankt-Peterburg: Sova: 159. (in Russian)
2. Bo'shoj tolkovyy slovar russkogo yazyka (2006) [Great Dictionary of Russian language] [pod red. S. A. Kuznetsova]. Sankt-Peterburg: «Norint»: 1536. (in Russian)
3. Dem'yankov V. Z. (2005). *Kognitsiya i ponimanie teksta* [Cognition and comprehension of the text]. Voprosy kognitivnoy lingvistiki. Moscow: Institut yazykoznaniiya. Tambov: Tambovskiy gos. universitet im. G. R. Derzhavina, 3: 5–10. URL: <http://www.infolex.ru/CogTeD.html>
4. Il'in E. P. (2008). *Motivatsiya i motivy* [Motivation and Motives]. Sankt-Peterburg: Pitera: 512. (in Russian)
5. Kognitivnaya psikhologiya (2003) [Cognitive psychology]. Sankt-Peterburg: Piter: 272. (in Russian)
6. Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov (1996) [A brief dictionary of cognitive terms]. Moscow: Filol. fak-t MGU im. M. V. Lomonosova: 468. (in Russian)

7. Kubryakova E. S. (2004). *Yazyk i znanie: Na puti polucheniya znaniy o yazyke* [Language and knowledge: Towards gaining knowledge of the language]. Moscow: Yazyki slavyanskoy kul'tury: 560. (in Russian)

8. Myshlenie. Obschaya kharakteristika myshleniya [Thinking. General characteristics of thinking]. URL: http://psinovo.ru/referati_po_psichologii_i_pedagogike/mishlenie_obschaya_kharakteristika_mishleniya.html

9. Panasyuk L. V. (2013). K istokam bilingvizma v Ukraine: protivostoyanie ukrainskogo sela i metropolinyogo goroda v Rossiyskoy imperii [To the origins of bilingualism in Ukraine: the confrontation between the Ukrainian village and the metropolitan city in the Russian Empire]. *Molodoy uchenyy*, 8, 307–314. URL: <http://www.moluch.ru/archive/55/7486/>

10. Passov E. I. (1991). *Kommunikativnyy metod obucheniya inoyazychnomu govoreniyu* [Communicative method of teaching foreign language speaking]. Moscow: Prosveshchenie: 222. (in Russian)

11. Pligin A. A. (2003). *Lichnostno orientirovannoe obrazovanie: istoriya i praktika: monografiya* [Personally Oriented Education: History and Practice: Monograph]. Moscow: KSP+: 432. URL: <http://referati.me/pedagogika-obschaya/lichnostno-orientirovannoe-obrazovanie.html>

12. Poslovitsy i pogovorki o vremeni [Proverbs and sayings about time]. URL: <http://sbornik-mudrosti.ru>.

13. Siguan M., Makki U. (1990). *Obrazovanie i dvuyazychie* [Education and bilingualism]. Moscow: Pedagogika: 184 (in Russian).

14. Slovar' sotsiolingvisticheskikh terminov [Dictionary of sociolinguistic terms]. URL: <http://sociolinguistics.academic.ru>

15. Termin «Idioma» po slovaryam [The term «Idiom» by dictionaries]. [Elektronnyy resurs]. URL: <http://enc-dic.com/word/i/Idioma-3738.html>

16. Shadrikov V. D. (2007). *Mental'noe razvitie cheloveka* [Mental development of a person]. Moscow: Aspekt Press: 284. URL: http://www.koob.ru/shadrikov_v_d/